स्त्रियाम् अमरः। गर्भिणीलिङ्गं गर्भवतीशब्दे उक्तम्। गर्भिणीतत्पतिकृत्याकृत्यादि निःसिःउक्तं यथा "गर्भिणी कुञ्जराश्वादिशैलहर्म्यादिरोहणम्। व्यायामं शीघ्रगमनं शकटारोहणं त्यजेत्। शोकं रक्तविमोक्षं च साध्वसं कुक्कुटाशनम्। व्यवायं च दिवास्वप्नं रात्रौ जागरणं त्यजेत्" कश्य०। मदनरत्ने स्कान्दे "हारिद्रां कुङ्कुमं चैव सिन्दूरं कज्जलं तथा। कूर्पासकञ्च ताम्बूलं माङ्गल्याभरणं शुभम्। केशसंस्कारकबरीकरकर्णविभूषणम्। भर्तुरायुष्यमिच्छन्ती वर्जयेद्गर्भिणी न हि" बृहस्पतिः "चतुर्थे मासि षष्ठे वाप्यष्टमे गर्भिणी यदा। यात्रा तया विवर्ज्या स्यादाषाढे तु विशेषतः" याज्ञवल्क्यः "दौहृदस्याप्रदानेन गर्भो दोषमवाप्नुयात्। वैरूप्यं मरणं वापि तस्मात् कार्यं प्रियं स्त्रियाः" दौहृदं गर्भिणीप्रियम्। तत्रैवाश्वलायनः "वपनं मैथुनं तीर्थं वर्जयेद्गर्भिणी पतिः। श्राद्धञ्च सप्तमान्मासादूर्ध्वं चान्यत्र वेदवित्। श्राद्धं तद्भोजनमिति प्रयोगपारिजातः। कालविधाने मूहूर्त्तदीपिकायाञ्च "क्षौरं गवानुगमनं नखकर्त्तनं च युद्धादि वास्तुकरणं त्वतिदूरयानम्। उद्वाहमौपनयनं जलधेश्च गाहमायुःक्षयार्थमिति गर्भिणिकापतीनाम्" रत्नसंग्रहे गालवः "दहनं वपनञ्चैव चौलं वै गिरिरोहणम्। नाथ आरोहणं चैव वर्जयेद्गर्भिणीपतिः" अन्यत्रापि "प्रव्यक्तगर्भापतिरध्वियानं मृतस्य वाहं ऋतुकर्मसङ्गम्। तस्यानुयत्नेन गयादितीर्थं यागादिकं वास्तुविधिं न कुर्यात्"। प्रव्यक्तगर्भा वनिता भवेन्मासत्रयात् परम्। (मासत्रयादूर्द्ध्वम्) षण्मासात् परतः स्तूतिर्नवमे रिष्टवासिनी" अथ स्तूतिकागृहप्रवेशः "रोहिण्यैन्द्रवपौष्णेषु स्वातीवरुणयोरपि। पुनर्वसौ पुष्यहस्तधनिष्ठात्तरासु च। मैत्रे त्वाष्ट्रे तथाश्विन्यां स्तूतिकागारवेशनम्" एतच्च सम्भवे "प्रसूतिसमये काले तद्य एव प्रवेशयेदिति" वसिष्ठोक्तेः तदुगृहञ्च नैर्ऋत्यां कार्य्यम् "वारुण्यां भोजनगृहं नैर्ऋत्यामथरिष्टकमिति" वसिष्ठोक्तेः विष्णुधर्मे "दशाहं स्तूतिकागारमायुषैव विशेषतः। वह्निना तिन्दुकालातैः पूर्णकुम्भैः प्रदीपकैः। सुयत्नेन तथा वारिवर्णकैश्चित्रितेन चेति"।

"गर्भिणी तु द्विमासादिस्तथा प्रव्रजितो मुनिः। ब्राह्मणा लिङ्गिनश्चैव न दाप्यास्तारिक (करम्) तरेः" मनुना द्विमासोर्द्ध्वं तस्या भोजनकाम्यहवणसङ्गम्। अतिथेरप्य एव तस्याभोजनं मनुनोक्तं यथा "सुवासिनीः कुमारांश्च रोगिणोगर्भिणीस्तथा। अतिथिभ्योऽग्र एवैतान् भोजयेदविचारयन्"। "बालं सुवासिनीवृद्धगर्भिण्यातुरकांस्तथा। संभोज्यातिथिभृत्यांश्च दम्पत्योशेषभोजनम्" याज्ञ०। जात्या सह कर्म्म० अस्य परनिपातः। गोगर्भिणी।

गर्भिणीदौहृद न० ६त०। गर्भिण्याकाङ्क्षिते द्रव्यभेदे तस्य दानावश्यकता सुश्रुते उक्ता तच्च चतुर्थे याभिप्रायमिन्द्रियार्थेषु करोतीत्यादि वाक्यं २११९ पृ० उक्तं "इन्द्रियार्थांस्तु यान् यान् सा भोक्तुमिच्छति गर्भिणी" सुश्रुतः। [त्रिका०।

गर्भिण्यवेक्षण न० ६त०। कुमारभृत्यायां गर्भिणीपरिचर्य्यायाम्

गर्भित त्रि० गर्भो जातोऽस्य तारः० इतच्। १जातगर्भे २काव्यदोषभेदे न०। दोषशब्दे विवृतिः।

ग(र्भे)र्भाङ्क पु० गर्भे अङ्कमध्येऽङ्कः वा अलुक्स०। "अङ्कोदरप्रविष्टो यो रङ्गद्वारा सुखादिमान्। अङ्कोऽपरः स गर्भे(र्भा)ङ्कः सवीजः फलवानपि" सा०द० उक्ते नाटकाङ्काङ्कमध्यप्रविष्टाङ्के। यथा बालरामायणे सीतास्वयंवरनामा ग(र्भे)र्भाङ्कः।

गर्भेलग्न त्रि० गर्भे शिशौ अन्ने वा लग्नः अलुक् स०। १शिशौ २अन्ने च लग्ने। युक्तारोह्या० आद्युदात्तताऽस्य।

गर्भोपघात पु० गर्भस्य उपघातः। १जातगर्भस्य नाशे मेषस्य २जलोत्पादनशक्तिनाशे च तल्लिङ्गानि "गर्भोपघातालङ्कान्युलूकाशनिपाशुपातदिग्दाहाः" इत्यादि बृ०सं० २१अ० उक्तं तच्च गर्भशब्दे दर्शितम्।

गर्भोपघातिनी स्त्री गर्भमुपहन्ति उप+हन+णिनि। गर्भघातिन्यां स्त्रीगव्यादौ अमरः।

गर्भोपनिषद् स्त्री गर्भस्वरूपावेदिका उपनिषद्। उपनिषदन्तर्गते गर्भस्वरूपाद्यावेदके उपनिषद्भेदे उपनिषच्छब्दे विवृतिः। तत्स्वरूपादि ऐतरेयोपनिषद्यपि संक्षेपेणोक्तं तच्च कायशब्दे १९२५ पृ० "पुरुषे ह वा आदितो गर्भः इत्याद्युक्तम्। [धान्यभेदे रत्नमाला।

गर्मुच्छद पु० गर्मुत्तो नडस्य छद इव छदोऽस्य। (मेडुया)

गर्मुटिका स्त्री गर्मुत इव उटं पर्णमस्य शक० टेः परस्वैकादेशः टापि अत इत्त्वम्। (मेडुया) इति ख्याते धान्यभेदे रत्नमाला।

गर्म्मुत् स्त्री गृ—बा०उति ७८ च। (मेडुया) १धान्यभेदे अमरः। २नडे तृणभेदे ३स्वर्णे च मेदि०।